

ваць” [3, спр. 4, арк. 17]. Такім чынам бачна, што незадаволенасць яўрэйскім насельніцтвам у плане пытання распаўсюджвання алкаголя датычылася як прадстаўнікоў дзяржаўных устаноў, так і мясцовай інтэлігенцыі і сялян.

Дзяржаўная манаполія выклікала і рост самага наварэння, пры чым не заўсёды з бяспечных складаючых. Згодна з данясеннем у Дзвінскі камітэт: “некаторыя грамадзяне, у асноўным з яўрэйскага насельніцтва, наладзілі выраб таннай гарэлкі з палітуры і лаку, яны аб'язджалі наваколлі ў пошуках кліентаў і па папярэднім змове на месцы арганізавалі патаемную вытворчасць” [2, спр. 35, арк. 37 адв.]. Карэспандэнт з мястэчку Свіслач Мінскай губерні адзначае, што “на месцах арганізаваны і прыватны выраб гарэлкі, але вінаватых не знайшлі, толькі апараты” [3, спр. 2, арк. 46].

Яшчэ адной новай з'явай становіцца змешванне алкагольных напояў, з мэтай хутчэйшага і мацнейшага ап'янення. Згаданы вышэй карэспандэнт з в. Вялікі Рожын паведамляе: “вяселлі ў сялян спажывалі 10–12 вёдер сівухі (1 вядро – 12,3 л – М.С.), зараз – 2–3 вядра, астатняе замяняюць пакупнымі мядамі, якія змешваюць з гарэлкай, каб хутчэй дала ў галаву” [3, спр. 2, арк. 45]. У Люцынскім павеце Віцебскай губерні мясцовыя жыхары “да ўвядзення манаполіі варылі піва для ўласнага спажывання ў святочныя дні, а зараз назіраецца паўсядзённае спажыванне піва, якое варыцца моцным і адурманьваючым каб замяніць казённае віно” [2, арк. 81].

Цікавая інфармацыя датычыцца нелегальнага продажу алкаголя і ўзаемаадносін паміж пакупнікамі і прадаўцамі. Члены папярэдняга ўрада аб народнай цвярозасці былі зацікаўлены ў выяўленні такіх выпадкаў не толькі з-за мэтай сваёй дзейнасці, але і з-за фінансаванага пытання, бо штрафы з парушальнікаў ішлі на іх карысць. Аднак негледзячы на рост нелегальнага продажу затрымаць прадаўцоў было дастаткова цяжка, акрамя таго не ўсе члены камітэта жадалі займацца гэтымі справамі, асцерагаючыся са сваё адносін з суседзямі і пагроз з боку абвінавачаных. Пакупнікі з свайго боку не ў якіх умовах не жадалі выдаваць людзей, якія прадавалі ім алкаголь, каб не пазбавіцца кропкі, дзе можна было знайсці гарэлку ў любы час. Не спрыялі выкрыццю і бюракратызм і пасіўнасць дзяржаўных устаноў. З Рэжыцкага павета Віцебскай губерні настаўнік Арлоў паведамляў, што склаў на селяніна Лявона Гаўрылава пратакол, але мясцовыя дзесяцкі атрымаў ад апошняга 6,5 рублёў і закрыў справу. У другім выпадку ўраднік адмовіўся праехаць з Арловым ў карчму для правядзення вобыха наконт нелегальнага продажу [2, спр. 35, арк. 20, 43 адв.]. Нажаль, дакументы не даюць магчымасці прасачыць далейшы лёс энергічнага настаўніка.

Але і ў выпадку складання пратаколу і перадачы справы ў суд не заўсёды можна было чакаць паспяховага выніку. Так, з 8 пратаколаў, складзеных адным з папярэднягаў Магілёва, толькі па 4 быў вынесены абвінавачаны прысуд, і асобы, што ажыццяўлялі нелегальны гандаль, атрымалі па 4 месяцы турмы. У астатніх выпадках сведкі на судзе мянялі паказанні і апраўдвалі падсудных [3, арк. 12]. У мястэчку Свіслач Мінскай губерні “просты люд на першых парах аднёсся да рэформы са спачуваннем і рабіў заявы на нелегальных прадаўцоў, але з-за плётак яўрэйў аб тым, што сведкаў таксама будуць кідаць у турму, ахладзеў да рэформы і стаў пераважна п'янаватым у яўрэйскіх дамах” [3, спр. 2, арк. 46].

Такім чынам можна зазначыць, што данясенні, справаздачы і карэспандэнцыя членаў камітэтаў папярэдняга ўрада аб народнай цвярозасці ўяўляюць сабой комплекс цікавых і карысных для даследчыкаў матэрыялаў па культуры спажывання алкагольных напояў, гісторыі паўсядзённага жыцця насельніцтва і міжнацыянальных адносін у Беларусі на мяжы XIX – XX стст.

1. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі (НГАБ). – Ф. 132. Воп. 1. Спр. 1.

2. НГАБ. – Ф. 2709. Воп. 1. Спр. 4.

3. НГАБ. – Ф. 2296. Воп. 1. Спр. 1.

Півавар М.В.

«СПРАВАЗДАЧЫ АБ ДЗЕЙНЯХ ТАВАРЫСТВА ВІЦЕБСКІХ СЕЛЬСКІХ ГАСПАДАРОЎ» ЯК КРЫНІЦА ПА ВІВУЧЭННІ ВІЦЕБШЧЫНЫ

Віцебскае таварыства вольных гаспадароў існавала ў Віцебску з 1881 па 1917 г. і адыграла важную ролю ў развіцці сельскай гаспадаркі, пашырэнні аграрна-эканамічных ведаў і агульнай культуры на Віцебшчыне. Дзейнасць таварыства і яго роля ў развіцці эканомікі краю мала вивучаны. Звязана гэта ў асноўным з абмежаванай крыніцазнаўчай базай. Дакументы Таварыства ў асноўным захоўваюцца ў Нацыянальным гістарычным архіве Беларусі. Іх выкарыстанне

віцебскімі даследчыкамі абмежавана галоўным чынам з прычыны фінансавых праблем. Аднак, важнейшай крыніцай, якая недаўнім часам стала даступна ў Інтэрнэце, з'яўляюцца “Справаздачы аб дзеяннях таварыства віцебскіх сельскіх гаспадароў”. Яны алічбаваны і даступны карыстальнікам у электронным выглядзе ў краязнаўчым адзеле Віцебскай абласной бібліятэцы, ці праз Інтэрнэт.

Справаздачы выдаваліся з 1883 г. па 1915 г. і ўтрымліваюць каштоўную рознабаковую інфармацыю па развіцці сельскай гаспадаркі на Віцебшчыне. Умоўна дакументы, якія змяшчаюцца ў справаздачах можна падзяліць на некалькі частак. У першай змяшчаецца інфармацыя пра асабісты склад таварыства, даклады сакратара таварыства аб дзейнасці на працягу года, пратаколы пасяджэнняў праўлення і сходаў членаў таварыства. Другую частку складаюць даклады членаў таварыства на рознабаковую тэматыку. Разгледзім яе на прыкладзе справаздачы аднаго году.

Уяўленне пра праблемы, якія стаялі перад сельскай гаспадаркай краю і магчымыя шляхі іх вырашэння раскрываюцца ў дакладзе “Меры па паляпшэнні сельскай гаспадаркі, прапануемыя ВТСГ” [1]. Стан винакурэння асвятляецца ў дакладзе М. Лісоўскага [2]. Дапаўняе яго даклад В. Глінскага аб вырабе садовых вінаў [3].

Якасцям мясцовых коняў прысвечаны даклад Г. Хлюдзінскага. Цікавы факт. У якім аўтар распавядаў, што спекулянты скупалі сялянскіх коняў ростам не больш за 1 аршын 12 вяршкоў, адкормлівалі іх, падстрыгалі хвасты і грывы і прадавалі ў Англію спарцменам пад фальшывым выглядам “польскіх поні”. Падобныя спекуляцыі рабілі ў Беларусі барышнікі-яўрэі [4].

Памешчык Свенціцкі на працягу 10 гадоў праводзіў назіранні за прыродай, гаспадаркай і вынікі сваіх назіранняў прэзентаваў у артыкуле “Кліматычныя ўмовы сельскай гаспадаркі за 10 год з 1879 па 1888 гг. у маёнтку Летцо (цяпер Лётцы) Віцебскага ўезда” [5]. Калядар назіранняў за надвор'ем на працягу 10 гадоў. Ён жа дзяліўся назіраннямі “Аб выкарыстанні ўгнаенняў у маёнтку Лётцы”. Свае назіранні выказваў і Е.А. Елавіцкі “Пра фасфарытную муку” [6].

Кожны том справаздач – каштоўная крыніца агранамічнай думкі свайго часу, спробаў мясцовых памешчыкаў занадці выйсце з кола праблем. Выклікае цікавасць даклад памешчыка Г. Свенціцкага аб пераспектывах і выгада з развіцця буйных гаспадарак у краі [7]. Сваімі вынікамі аб угнаенні зямлі Рослаўльскай фасфарытнай мукой у сваім маёнтку Падбярэззе дзяліўся В.Ф. Косаў [8].

Асаблівую цікавасць выклікаюць справаздачы аб дзейнасці Лужаснянскага ніжэйшага сельскагаспадарчага вучылішча, якое пачало сваю працу ў 1909 г. у в. Лужасна. Грунтоўныя, на амаль сотню старонак дакументы ўключаюць у сябе не толькі інфармацыю па фінансавых затратах вучылішча, але і кошце навучання, раскладзе заняткаў, меню навучэнцаў, інвентары, агра-тэхнічных прыёмах апрацоўкі зямлі і метадыцы вырошчвання гаспадарчых культур, што дае шырокую карціну стану сельскай гаспадаркі краю, асноўных тэндэнцыях яго развіцця, дасягненнях і праблемах.

Такім чынам, “Справаздачы аб дзеяннях таварыства віцебскіх сельскіх гаспадароў” з'яўляюцца важнейшай крыніцай, якая ўтрымлівае каштоўную рознабаковую інфармацыю па развіцці сельскай гаспадаркі на Віцебшчыне.

1. Меры уллучэння Сельскага Хозяйства, предлагаемыя ВОСХ // Отчет о действиях общества витебских сельских хозяев за 1889 г. – С. 15–17.
2. Доклад М.Ф. Лисовского о состоянии винокурения // Тамсама. – С. 30–36.
3. Глинский, В. Н. Об утилизации продуктов садоводства / В. Н. Глинский // Тамсама. – С. 20–32
4. Доклад А. Дрелинга «Об улучшении породы местных рабочих лошадей, случкою с жеребцами Государственного Конезаводства и о результатах» // Тамсама. – С. 1–14
5. Свенцицкий, В. Климатические условия сельского хозяйства с 1879 – 1888 гг. в имени Летцо Витебского уезда / В. Свенцицкий // Тамсама. – Дадатак.
6. Еловицкий, Е. А. О фосфоритной муке / Е. А. Еловицкий // Тамсама. – С. 37–39.
7. Доклад Свенцицкого О крупных хозяйствах // Отчет о действиях общества витебских сельских хозяев за 1890 г. – С. 1–5.
8. Косов, В. Ф. О результатах, полученных при удобрении почвы Рославльской фосфоритной мукой в им. Подберезье / В. Ф. Косов // Отчет о действиях общества витебских сельских хозяев за 1890 г. – С. 6–12.